

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KIERKEGAARD'IN ESTETİK VAROLUŞ AŞAMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR*

PROMINENT ISSUES IN KIERKEGAARD'S VIEWS ABOUT AESTHETIC EXISTENTIAL STAGE

Erol ÇETİN**

Öz

Kierkegaard'a göre estetik aşamada kişi benliğinden, öznelliğinden oldukça uzaktır. Hiçbir sorumluluğu kabullenmeyen estetik kişi sadece zevk ve haz uğruna yaşar. Ona göre estetik aşamada insan kendi olamamıştır. Varoluşsal hakikatinin farkına varamayan estetik birey zevk, sefa, oyun ve eğlenceyle kendini rahatlatmak ister ama bunu başaramaz. Yaşadığı hazzın sonucunda tarifi mümkün olmayan acının içine düşer. Kısacası estetik birey dışarıdaki varlıklara ve nesnelere hâkim olduğunu sanar fakat bu hâkimiyetin aslında mahkûmiyetten başka bir şey olmadığını görmez. İnsanların nesnenin istemli ya da istemsiz esiri ve kölesi olduğu bir çağda Kierkegaard'ın estetik bireye yönelik görüşleri daha da anlamlı hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varoluş, Estetik, Estetikçi, Haz.

Abstract

According to Kierkegaard, the individual is away from his self and subjectivity in aesthetic stage. The aesthetic person who takes no responsibility lives for pleasure and delight only. According to him person didn't have own in aesthetic stage. The aesthetic individual who cannot realize the existential truth wants to comfort himself with pleasure, enjoyment, game and amusement but cannot succeed. As a result of the pleasure he finds himself in a deep sorrow. In short, the aesthetic individual thinks that he rules over the entities and objects outside but is unable to see that this is actually nothing more than condemnation. In an era where people are voluntarily or involuntarily the slave of the object, Kierkegaard's views about the aesthetic individual becomes more meaningful.

Keywords: Existence, Aesthetics, Aesthete, Pleasure.

Giriş

Yunanca "aisthetikos" (duyumla nitelenen) ve "aisthesis" (duyularla algılanabilen) kökünden gelen estetik, "duyularla algılanan güzelliğin incelenmesi, güzellik duygusunu ortaya çıkarmaya has olan" gibi anlamlara gelir. (Bolay, 2004: 146). Gerçekte güzellik ve sanat Platon'dan beri felsefi düşüncenin konusu olmuştur. Ama ilkin aydınlanma filozofu Baumgarten'le birlikte estetik, felsefenin ayrı bir dalı olarak ele alınmıştır. Estetiği geliştirenler Kant, Hegel ve romantik filozoflar olmuştur. (Akarsu, 1998: 72).

Estetik boyutun temel değerlerini ifade eden 'güzellik' ve 'çirkinlik' kavramlarının zaman içerisinde eskiden sahip oldukları mânevî yüce anlam içeriklerini yitirdikleri görülür. Bu kavramlar sonradan sadece cismânî zevkler açısından anlaşılmış ve bu bağlamda bir değer ifade eder hale gelmişlerdir. (Ertürk, 2012: 68).

Kierkegaard'a Göre Estetik Varoluş Aşaması

Kierkegaard'ın estetikle ilgili düşüncelerinde kendine has yaklaşımı öne çıkar. Ona göre estetik aşama, bireyin hakiki anlamda kendisi olabilmesine engel olur. O, insanın bu aşamadan kurtularak sırasıyla ahlaki ve dini aşamalara ulaşması gerektiğine inanır.

Kierkegaard'a göre, estetik olanın içinde yaşayan kişi, duygusal ve hayal gücüne dayalı bir hayat sürer. Arzu ve isteklerinden vazgeçmez. Kendini mesleğine, evliliğine, inancına mümkün

* Bu makale "Kierkegaard'a Göre Özne-Nesne İlişkisi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

**Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, erolcetin.er@hotmail.com

olduğunca az adar, zamanın dilekleri ve arzuları arasında çaresiz bir şekilde gider gelir. Yaşamı talih ile talihsizliğe tabidir. (Blackham, 2005: 18). Hiçbirşeyin sorumluluğunu almayarak kendini özgür sayan estetik aşamadaki birey aslında çaresiz bir mahkumdan başka bir şey değildir.

Kierkegaard estetik olguyu şeytansı olarak niteler. Şeytansının en güzel şekilde saf estetik bakış açısıyla sunulabileceğini vurgular. (Kierkegaard, 1969: 117; Kierkegaard, 2006: 130; Kierkegaard, 2004: 205). Eserlerinde öne çıkan Don Juan, Faust, Mefisto, Baştan Çıkarıcı gibi tip ve söylence kahramanları, estetik alanın temsilcileridir. (Taşdelen, 2004: 164). Bu kahramanlardan Don Juan saf aracısız estetiğin, Baştan Çıkarıcı ise düşünsel estetiğin temsilcisidir. (Taşdelen, 2004: 167). Düşünsel estetikte Don Juan'da olduğu gibi tensel doyum aranmaz. Baştan çıkarıcı tensel doyumunu değil tensel doyuma ilişkin düşünceyi arar. (Taşdelen, 2004: 171). Bu bağlamda Baştan Çıkarıcı'nın tutumuyla ilgili olarak Kierkegaard şunları ifade eder:

Bu kıızı kendi canımdan daha çok seviyorum, çünkü o benim hayatımın anlamıdır; onu tüm arzularımdan daha çok seviyorum, çünkü o benim tek arzumdur; onu tüm düşüncelerimden daha çok seviyorum, çünkü o benim tek düşüncemdir; onu güneşin çiçeği sevmesinden daha hararetle, ıztrab çeken ruhta yatan hüzünden daha derin, yağmura hasret kalmış kızgın çöllerdeki kumlardan daha özlem dolu, -Ona sınımsız tutunuşum bir annenin gözbebeği olan evladına şefkatinden daha fazla, Tanrı'ya yalvaran yakaran ruhtan daha mahrem, bitkinin kökleriyle olan bağından daha sıkı- Sana hayatım ve hayatımın anlamını içeren sırrı verdim. (Kierkegaard, 1992: 333-334; Kierkegaard, 1987: 135; Kierkegaard, 1997: 103). Aşk her şeydir. Âşık olan için hiçbirşey kendi başına bir anlam taşımaz. Her şey ancak aşkın ona kazandırdığı yorum sayesinde bir anlam kazanabilir. (Kierkegaard, 1992: 341; Kierkegaard, 1987: 147; Kierkegaard, 1997: 111).

Kierkegaard'ın Don Juan'ın şehvetini müzikle, Mefisto'nun anilik ve mimikselliğini bale ile Faust'un zihinselliğini ise söz ve düşünce ile ele aldığı görülmektedir. (Taşdelen, 2004: 172). Buradan hareketle Kierkegaard'ın estetik varoluş aşamasına yönelik görüşlerinde öne çıkan hususlar aşağıda ele alınacaktır.

1. Estetik Varoluş Aşamasında İnsan

Kierkegaard'a göre, estetik varoluş aşamasındaki insan dünya ve başkaları ile yüzeysel bir bağ kurar. Bir nevi onları kendi çıkar ve menfaatleri için kullanır. Estetik varoluş aşamasındaki birey dışsal uyaranlar tarafından yönetilir. Hayatında ne süreklilik ne de istikrar vardır. Çünkü kendi varlığının kontrolü kendi elinde olmayıp dış koşullara bağlı durumdadır. Estetik varoluş aşamasındaki kişi için önemli olan şey anlık hazlardır. Tin ve hakikat gibi şeylerle hiçbir şekilde ilgilenmez. (Cevizci, 2010: 942). Kierkegaard'a göre düşünce aracısız olanı öldürür. Bu nedenle, aracısız olan erotik varoluş durumunu en iyi anlatacak olan araç dil değil, müziktir. (Kierkegaard, 1992: 81). Bu bağlamda yukarıda da değinildiği üzere Don Juan'ın dolaylı olarak şehvetini müzikle ele alır.

Kierkegaard'a göre estetikçi kendisini bağlayıcı her türlü söz, davranış ve sorumluluktan kaçır. Sosyal rollere ve yükümlülüklerle tamamen yabancıdır. Toplumun iyi ve kötü değerleri onu ilgilendirmez. O sadece kendisini hoşnut edecek şeylere yoğunlaşır. Bu alanda amaç eğlenmek ve sıkıntıdan kurtulmaktır. Soru sormamak ve kendi varoluş gerçekliği ile yüzleşmemektir. Bu alanda en önemli değer hazdır. (Taşdelen, 2004: 175). Kısacası özne yöneldiği nesne tarafından kısa vadede tatmin ediliyor görünse de uzun vadede yöneldiği nesne sebebiyle benliğini kaybetmektedir. Bu bağlamda estetik aşamadaki birey hazdan sarhoş olduğu sıralarda mutluluğa ulaştığını zannetse de aslında onu bekleyen şey mutlak bir ruh çöküşünden başka bir şey değildir.

2. Estetik Varoluş Aşamasında Evlilik

Estetikçi evlilik kurumuna karşı çıkar. Cinsel tatmin yönünden ahlâk dışı bir yol seçer. Eylem ve davranışlarını sürekli olarak toplumdan gizlemek ister. Bu özellikleri nedeniyle de etik alanla ters düşer. (Taşdelen, 2004: 176). Estetik aşamada özne her ne kadar kendisine yöneldiği nesneye hâkim gibi görünse de aslında tamamen onun esareti altına girmektedir. Bu bağlamda nesnenin tutsağı olan özne gitgide yok olmaktadır.

Kierkegaard şeytani olanın anlık olduğunu söyler. (Kierkegaard, 1969: 116; Kierkegaard, 2006: 129; Kierkegaard, 2004: 204). Bu bağlamda Kierkegaard'a göre estetikçi sürekli anda yaşar. Bu yüzden onda geçmiş ve gelecek kavramları oluşmamıştır. Anlık bir yaşantıya sahip olduğu için sürekliliği olan hiçbir şey yapmaz. (Taşdelen, 2004: 178). Estetikçi kendini âna teslim ettiği için; gelen nedir? Gelecekte ne var? gibi sorular hakkında hiçbir fikre sahip değildir. Estetikçiye göre yaşam korkunç ve katlanılmazdır. (Kierkegaard, 1992: 46).

Kierkegaard, estetikçinin anlık yaşamı tercih ettiğini, plan yapmayı anlamsız bulduğunu vurgular. Kierkegaard bu hususla ilgili olarak şunları söyler:

İnsanlar zamanın geçtiğini, hayatın bir ırmak misali akıp gittiğini söyleyip duruyor. Ben bunu hiç önemsemedim. Aslında zaman olduğu yerde durmakta ve ben onunlayım. Tüm planlarım, rüzgara tükürmek gibi, tekrar bana dönüyor. (Kierkegaard, 1992: 47).

Kierkegaard'a göre estetikçi için seçim yapmanın, tercihte bulunmanın hiçbir anlamı yoktur. Çünkü o her halükarda pişman olmaktan kurtulamayacaktır. Kierkegaard, *Ya / Ya da* adını verdiği eserinde bu konuyu şu şekilde tasvir eder:

Evlenirsen pişman olursun. Evlenmezsen de pişman olursun. Evlensen de evlenmesen de pişman olursun. Dünyanın saçmalıklarına güldüğünde pişman olursun. Onlar için gözyaşı döktüğünde de pişman olursun. Dünyanın saçmalıklarına gülsen de ağlasan da pişman olursun. Kıza güvendiğinde pişman olursun. Ona güvenmesen de pişman olursun. Kıza güvensen de güvenmesen de pişman olursun. Kendini assan pişman olursun. Kendini asmasan da pişman olursun. Kendini assan da asmasan da pişman olursun. Evet beyler, pratik bilgeliğin tamamı bundan ibarettir. (Kierkegaard, 1992: 54).

3. Estetik Varoluş Aşamasında Umutsuzluk ve Can Sıkıntısı

Estetikçinin dünyaya yaklaşımı pasiftir. Bu şekilde, kendi varoluşunun sorumluluğunu üzerine almaktan kaçınmış olur. Kierkegaard, estetikçinin bu halini şu şekilde özetler:

Kötü kader! Yaşlı bir fahişeye benzeyen çizgilerle dolu yüzünü boyaman boşuna. Soytarının zilleriyle şamata yapmaya çalışman nafiye. Sen beni her zamanki gibi sıkıyorsun. Hiçbir değişiklik yok hep aynı. Gel, uyu ve öl. Hiçbir şey için söz verme ve her şeyi saklı tut içinde. (Kierkegaard, 1992: 49).

Kierkegaard estetik varoluş alanında umutsuzluk ve acının kaçınılmaz olduğunu vurgular. Ona göre, estetikçinin eğlence ve haz düşkünlüğü onu er geç acıya, umutsuzluğa ve can sıkıntısına mahkûm edecektir. Benlik yoksunluğu onu umutsuzluğa düşüren en önemli nedendir. Estetikçi en çok beni olmadığı için acı çeker. (Taşdelen, 2004: 190). Kierkegaard, estetikçinin çekeceği acının şiddeti hakkında aşağıdaki değerlendirmelerde bulunur:

Ne korkunç bir can sıkıntısı! Nasıl da sıkıyor insanı korkunç bir şekilde! Bundan daha güçlü olan bir can sıkıntısı bilmiyorum. Bundan şiddetlisini yaşamadım. Öylece uzandım hareketsiz bir şekilde. Gördüğüm her şey boşluk. Tamamen boşlukta yaşıyor ve boşlukta hareket ediyorum. Ruhumun zehirli kuşkusu beni tamamen tüketiyor. Ruhum ölü bir deniz gibi. Üzerinden hiçbir kuş uçamaz. Yarı yola geldikleri zaman yorgun ve baygın bir şekilde suya batarlar. Onlar ölür ve yok olurlar. (Kierkegaard, 1992: 53).

Estetik hayattaki kişi kendi mutluluğundan başka hiçbir kritere sahip değildir. Bu insanın düşmanları yukarıda da belirtildiği üzere acı ve daha özel olarak can sıkıntısıdır. Bu bağlamda Kierkegaard, estetik hayatı özünde öyle bir hayat olarak resmeder ki, bu hayat içerisinde umutla seyahat etmekten alınan hazlar varış noktasına fiilen ulaşıldığı zaman yok olur gider. Kısaca estetik hayat, fiilen gerçekleştiklerinde hedeflerini yitiren imkânlarla ilişkilidir. (MacIntyre, 2001: 14-15).

Kierkegaard'a göre kişi kendisini ahlâkî mücadeleden kopartıp, güzellik için zevki arar ve zevk kırıntılarıyla beraber rüya ve hakiki olmayan alanın içinde olunca her şey bir oyun, pasif bir

keyf ya da şiirsel bir hayal haline gelir. Sadece an yaşanır ve onlar kendilerini eninde sonunda hayatın ahlâkî hakikatlerini reddetmiş olarak bulurlar. (Hubben, 1962: 31).

SONUÇ

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Don Juan, Johannes ve Faust gibi estetik yaşama biçimini gösteren estetik tiplerin ortak yönünün dolaysızlık ve haz yaşamı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu haz yaşamından geriye kalan şey sadece umutsuzluktur. Bu umutsuzluğun adı ise ölümcül hastalıktır. Don Juan örneğinin de gösterdiği gibi, yaşamları boyunca kendi tinsel varlıklarının farkında olmadan yaşamış, kendisi olamamış kişiler vardır. Bu kişiler, Kierkegaard'ın insan görüşünde, en alt varoluş aşamasında kalan kişilerdir. (Gödelek, 2008: 364-365).

Kısaca estetik aşamada özne kendini sadece kendisinin hâkim olduğu bir keyif, haz ve eğlence dünyasında görür. Dışarıdan böyle görünse de alında estetik aşamada kalan kişi büyük bir yanılmanın içerisinde. Özne ben hâkimim, ben özgürüm, her şeyi yaparım, her şeyi ederim derken aslında haz, tutku ve şeytanî heveslerin esaretinde perişan olmaktadır. Özne sahip olduğunu sandığı nesne tarafından esir edilmektedir.

Kierkegaard insanın hakiki anlamda bir varoluşa sahip olabilmesi için kendi özüne dönmesi gerektiğine inanır. Ona göre geçici hevesler ve kısa süreli hazlar insanların bütün benliğini yok etmektedir. Başta para olmak üzere makam, mevki, şöhret, haz ve şehvet uğruna insanoğlu bütün hakikî varoluşsal değerlerine ihanet ettiğinin farkında bile değildir. Sonuç olarak estetik insan tipinin günümüzde oldukça yaygın hatta hâkim konumda olduğunu ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- BLACKHAM, H. J. (2005). *Altı Varoluşçu Düşünür*, Çev. Ekin Uşşaklı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- BOLAY, S. H. (2004). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- CEVİZCİ, Ahmet (2010). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- ERTÜRK, Ramazan (2012). *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş*, İstanbul: Yarn Yayınları.
- GÖDELEK, Kamuran (2008). "Kierkegaard'ın İnsan Görüşü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Vol. 1/5, Fall, ss. 357-371.
- HUBBEN, William (1962). *Dostoevsky, Kierkegaard, Nietzsche And Kafka*, New York: Collier Books.
- KIERKEGAARD, Soren (1997). *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*, Çev. Süha Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- KIERKEGAARD, Soren (1992). *Either Or A Fragment Of Life*, Ed. Victor Eremita, Trans. Alastair Hannay, London: Penguin Books.
- KIERKEGAARD, Soren (2006). *Kayı Kavramı*, Çev. Türker Armaner, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KIERKEGAARD, Soren, (2004). *Kayı Kavramı*, Çev. Vefa Taşdelen, Ankara: Hece Yayınları.
- KIERKEGAARD, Soren (1969). *The Concept Of Dread*, Trans. Walter Lowrie, Princeton: Princeton University Press.
- KIERKEGAARD, Soren (1987). *The Seducer's Diary*, Ed. and Trans. Howard V. Hong, Edna H. Hong, Princeton: Princeton University Press.
- MACLNTYRE, Alasdair (2001). *Varoluşçuluk*, Çev. Hakkı Hünler, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- TASDELEN, Vefa (2004). *Kierkegaard'ta Benlik ve Varoluş*, Ankara: Hece Yayınları.